

Kasarist võib saada forellijögi, kui selle sirgetele lõikudele paigaldada suured maakivid. Lk 3

Jõulutaatide punased kuued

on tolmust puhtaks klopidud ja habemed harjatud. Lk 4

Lääne Elu

EESTI VANIM JÄRJEPIDEVALT ILMUNUD SÕLTUMATU AJALEHT

NELJAPÄEV, 14. NOVEMBER 2024 | NR 131 (5121) | 1,50 €

Värsked uudised www.le.ee

Tetjana Himitš:

tahan kõike kogetud jagada. Lk 5

● KETI JA TÖKKEPUU TAGA

Koluvere lossi omanikud piiravad üha enam ligipääsu

Kui varem pääsesid huvilised jalutama Koluvere järvesaarel asuva ainulaadse Koluvere lossi parki, siis nüüdseks on lossiomanikud ka Coopi poe nurga taga asuvale parklale ette tõmmanud „Eramaa” sildiga keti.

URMAS LAURI
urmas.lauri@le.ee

Koluvere lossi praegune seis meenutab üha enam Liivimaa sõja aega – kindlust piiratakse, kuid kaitse on tõhus. Koluvere lahing toimus Koluvere linnuse all Liivimaa sõja ajal 23. jaanuaril 1573. Rootsi väed löid lahingus suurema arvulise Vene väge ja sundisid nad Läänemaaalt lahkuma.

Praegu ei piira lossi Vene väed, kuid lossirahvas on tõmbunud kaitseasendisse, kaitstes end üha enam võraste pilkude eest. Lossiparki jalutama ei pääse juba ammu, mõni aeg tagasi keelati sissepääs jõeäärsesse parklasse ning ka jõe ääres kala püüdvate õngemeeste elu tehakse kibedaks.

Praegu saab lossile pilgu peale visata Liivi jõe põhjakaldalt. Seal kulgeva vallale kuuluva Lossi tee lõpus on tõkkepuu ja eramaad tähistav silt keelab ka lossiomanikule kuuluvale kinnistule sissepääsu. Tiiruga minnes pääseb siiski jalgsi taamal asuva Koluvere järveni. Aga järv, nagu ka lossi lähistel voolav jõgi kuni sillani, on lossiomaniku maa peal.

Koluvere poe nurga taga jääv parkla asub lossiomanike maal ja parklasse sõitmist takistab kett.

2 X URMAS LAURI

20 eurot trahvi

Järve kaldal on kohalik elanik Ulvi kassidele kala püüdnud. Särge ta oma sõnul ikka saab, sest ilmad on nii soojad, et kala pole veel ära läinud. Ulvi teadis rääkida, et eramaa sildid pandi üles sellepärast, et parklas käis parkimas liiga palju autosid. „Mind see [kett parkla ees – toim] ei häiri, saan täitsa aru, kui see on nende [lossiomanike] oma,” ütles õngitseja. Seni pole teda veel järve kaldalt minema aetud.

Jöest veidi eemal, kortermajadega samal joonel asuval aiamaal kõpitse Erki kasvuhoone kallal. Viimane torm oli selle katust räsinud. „Loss osteti ära, enam ei tohi sinna kalale ka minna,” osutas Erki üle vetevälja sirava lumivalge lossi suunas. „Mulle see absoluutselt ei meeldi!”

Erki on abi otsinud keskkonnaametist, aga ka nemad pole lossihärradest jagu saanud. „See on selline karauul!” pole mees olukorraga rahul. Tema sõnul on jõe viie meetri laiusel kallastajal igapäev lubatud kõndida ja kala püüda.

Lossi omanikud, aga Erki sõnul ei või ka lossiparki minna. „Kus kurat! Saad kohe trahvi! Ükskord poistega käisime üle aia, saime kõik pärast 20 eurot trahvi. Lihtsalt jalutasime, midagi ei teinud.

Koluvere järvesaarel asuva lossi on omanikud korda teinud.

Seal on igal pool kaamerad üleväl,” meenutas Erki.

Kortermajas elavad õed Erika ja Liidia Pillak on mõlemad kunagi ka lossis elanud, siis, kui see veel hooldekodu oli. „Vanasti elasime seal, aga nüüd ei saa kuskil käia,” lausus Erika. „Kõik on kenasti korda tehtud, aga sisse ei lasta. Meile see ei meeldi, et park ei saa jalutada,” lüüdis Liidia.

„Mina olen lossis tööl käinud, kui seal ehitati ja remonditi,” osutas poemaja seinana jalg oma jalgratta võtnud Väino. Varem olevat ta ratta ikka jõe

kaldal asuvasse parklasse jätanud, kuid nüüd on sellel kett ees ja nii tuligi rattale poeskäimise ajaks uus koht leida. „Haljastuse peal olin. Aga praegu liigi ei pääse,” nentis mees. „Mulle öeldi, et pole vaja käia ümber lossi prahti maha loopimas ja muru tallamas. Nüüd ta [lossiomanik] ei luba enam kedagi sisse.”

Eri vaatenurgad

Veel mõned aastad tagasi lasti huvilised lossile lähemale. „Kunagi oli seal väravas isegi kohvik, kus said saiakesi ja tassi kohvi.

Koluvere lossi omanikud

Koluvere piiskoplinnuse asub OÜ-le Argonfeld kuuluv 14,5 ha suurusel Auguste kinnistul, jõe põhjakaldal on Argonfeldile kuuluv 0,6 hektari suurune Seljamäe kinnistu. Argonfeldile kuuluvad Tallihooi kinnistut, kus asub ka pood, piirab jõe poolt 880 ruutmeetri suurune Platsi kinnistu ja eakatekodu poolt 770 ruutmeetri suurune Lossiaia kinnistu. Need kuuluvad mõlemad aktsiaseltsile Volta, mis kuulub võrdelt Aivar Reivikule ja Arvo Oornile. Ja AS Volta on ka OÜ Argonfeld omanik. Seega – viis kinnistut, üks omanik.

ALLIKAS: MAA-AMET

Aga nüüd ei lubata enam,” lausus Väino.

75aastane Kuno Vaev on lossiga seotud olnud üle poole sajandi. 1970. aastast alates, meenutas praegu pensionäripõlve pidav kunagine lossivalvur Vaev.

Kas lossiomanikud käituvad õigesti, sõltub Vaeva sõnul aga sellest, kummalt poolt asjale vaadata. „Mõndapidi peaks juurdepääs muinsuskaitseobjektile olema, silt ju tee äärest näitab. Aga tegelikult inimene liigi ei saa. Aga kuidas võtta, see on teise eravaldu.”

Kui loss Vaevale kuuluks, ei oskakski ta hoobilt öelda, mis moodi tema sellega majandaks. „Igal aastal kulub palju raha selle ülalpidamiseks. Kui vabaks lasta, siis on vaja teenindavat personali, kes koristaks nende [lossi ja lossiparki külastajate] järgi. See ei ole lihtne. Peab omanikule au andma, et ta selle korda tegi.”

2005. aastal Koluvere lossi ostnud Aivar Reivik ja Argonfeld OÜ said kümme aastat hiljem Lääne maavalitsuse tänukirja Koluvere lossi kui Eesti arhitektuurimälestise ja Läänemaa olulise vaatamisväärsuse renoveerimise eest. Aprillis 2018 sai Koluvere mõis Eesti mõisate ühenduse restaurerimisteo auhinna.

Muinsuskaitseameti Läänemaa nõunik Kalli Pets meenutas, et lossi ümber toimuv on karmimaks muutunud just viimase pooleteise aasta jooksul. Siis hakati inimesi jõe äärest kallastajalt ära ajama. „Et seal ei võid käia, kala püüda ja mida iganes,” ütles Pets.

„Kui nemad [lossiomanikud] nimetavad seda maad oma hoovalaks, siis ongi see lugu, et sinna pääs on vaid omaniku nõusolekul,” vahendas Pets muinsuskaitseameti juristidelt kuuldut. „Vaba juurdepääs, mida me mälestistele eeldame, ongi vaba, kui

oled saanud omanikuga kokku leppida.”

Petsil on õnnestunud rääkida ka Aivar Reivikuga. „Ta vastas, et see ongi nende hoovala, nemad hooldavad seda ega taha seal võõraid näha. Mina ka ei või sinna minna, ilma et oleks temaga [Reivikuga] eelnevalt kokku leppinud.”

Muinsuskaitseaduses ei ole Petsi sõnul sätestatud, et muinsuskaitseobjekti omanik peaks tagama sellele avaliku ligipääsu. „See on väga kahetsusväärne, et inimesed sinna ei saa. Hea, et Koluveres pole sellist silti, nagu oli Kloostri mõisa juures, et tulistatakse hoiatamata!” nentis Pets naerdes.

Petsi sõnul oleks nii Koluvere lossi kui ka lossiparki võimalik avalikkusele näidata. „Ligipääsu eest võib küsida ka raha,” soovitas Pets. „Sama probleem oli aastaid tagasi Palmes, nüüd saad piletiga sisse.”

Muinsuskaitseõnukiku sõnul on lossiomanikul õigus sellele juurdepääsu piirata. „Kuigi on õigus, siis milleks hoida seda kõike põlle all peidus? Milleks ja kellele seda korda tehti?” oli Pets hämmingus.

Aivar Reivikuga ei õnnestunud Lääne Elul selle loo valmistamise ajal ühendust saada.

Kui meriforell peaks tõesti Kasari elupaigana koloniseerima, oleks sildade ümbrus just see jõelõik, mis võiks talle kudemiseks sobida.

ARVO TARMULA

● SADA KIVI

Kasarist võib saada forellijõgi

Jõge uurinud kalateadlaste soovitusel paigaldab RMK veevoolu aeglustamiseks üle saja suure maakivi sirgetele lõikudele Kasari vana ja uue silla lähistel.

KAIE ILVES
kaie@le.ee

Seda lootuses, et meriforellid asuksid Kasari jõkke elama, mitte ei kasutaks seda vaid rändekoridorina. Ihtüoloogide hinnangul võiks pärast suurte kivide paigaldamist jõuda Kasarist igal aastal merre potentsiaalselt kuni 250 noort meriforelli, sest liigina on need kalad jõestikus olemas ja Kasari on üks neljast Väinamere meriforellide kudejõest. „Kuigi meriforelli arvukus ei ole kõrge ja pigem saab Väinameri oma forellid teistest piirkondadest, tabatakse ka praegu üksikuid meriforelle Kasari jõe suudmealal,” märkis keskkonnaameti jahinduse ja vee-elustiku büroo vanemspetsialist Märt Kesküla.

Ehkki Kasari jõest ei tabatud mullu augustis katsepüügil ühtegi forellitähnikut (kuni kaheaastast noort meriforelli, kes

Kasari jõgi

- Üks neljast Väinamere meriforelli kudejõest.
- 115 km pikkune.
- Jões elutseb ligi 30 liiki kalu, sh trulling ja angerjas, aasta kala 2025 kandidaadid.
- Jões elutseb kaks söörsuuliki: jõe- ja ojasilm.
- Kasari jõestik on Lääne-Eesti suurim.

ALLIKAS: KESKKONNAAMET

pole veel merre tagasi pöördunud), elutseb väike forelliasurkond Vigala jões (Kasari lisajõgi) ja mõnes selle harujões. Seega peaks kalateadlaste sõnul olema võimalik, et tingimuste paranedes võiks meriforell elutseta ka muudu kärestikuvaeses Kasaris. Kui meriforell peaks tõesti Kasari elupaigana koloniseerima, oleks sildade ümbrus just see jõelõik, mis võiks talle kude-

miseks sobida. Maimud jääksid enne Väinamerre suundumist sinna paigale kaheks aastaks ja Kasarist saaks forellijõgi.

„Täpset hinnangut Kasari jõe meriforelli taastamispotentsiaalile ei ole tehtud,” märkis Kesküla. Püsielanikele (27 liiki kalu jm vee-elukaid) peaks aga suurte kivide paigaldamine Kasari silla ümbrusesse igal juhul meele järele olema. „See suurendab jõe mitmekesisust. Kivide taha tekiavad varjevõimalused eri kalaliikidele,” ütles Kesküla. „Samuti rahustavad kivid kiiret veevoolu ja nende taha tekivad süvikud.”

Keskkonnaameti tellitud uuring soovib paigaldada suured maakivid jõkke kolmes järgus: sada kivi 250 meetri pikkusele lõigule, kuus kivi kuue meetri pikkusele lõigule ja 26 kivi 130 meetri pikkusele lõigule.

Seni pole meriforell Kasari jões elanud, sest leidub vaid

üksikuid liigile sobivaid kärestikke. „Küll aga on Kasari jõestik lisajõgesid ja ojasid, kus meriforell käib regulaarselt kudemas,” märkis RMK looduskaitseosakonna veeökoloog Sander Sandberg. „Seega on Kasari jõe puhul tegemist rändekoridoriga kaladele, kelle kudealad asuvad väiksemates lisajõgedes-ojades üksikutel kärestikel.”

Sinna pääsevad meriforellid mööda Kasari jõge kui rändekoridori: suunduvad sügisel lisajõgedesse ja ojadesse kudemaks. Kui maimud saavad paariaastaseks, suunduvad nemad omakorda Väinamerre, kust nad mõne aja pärast taas sünijõkke kudemaks tulevad. Mida rohkem neid koorub, seda rohkem naaseb.

Keskkonnaameti tellitud uuring ei piirdu ainult Kasari jõega, vaid käsitleb ka selle lisajõgesid ja ojasid: Luiste ja Rõue jõ-

gesid ja Ahtama oja. Luiste jõgi suubub Kasari jõkke, Rõue jõgi ja Ahtama oja Vigala jõkke, Kasari veerohkeimasse lisajõkke. Kive paigaldatakse ainult Kasari jõkke, mujal rajab riik meriforellide jaoks kudepadjandid: olenevalt jõest 20–30 cm paksused ja kuni viie meetri pikkused kruusakõrgendikud, kuhu meriforellid hilissügisel koedavad. „Koevad kruusasel pinnal,” märkis Kesküla. Kivipessa jääb mari kevadeni, kui maimud kooruvad. Padjandid luuakse sinna, kus jõepõhi on liivane.

Sandberg ei osanud täpselt öelda, kui palju töö maksma läheb ja millal pihta hakkab. „Ehituslikud tegevused on planeeritud pigem 2026. aastasse, sest ihtüoloogide välja pakutud asukohad asuvad aladel, mis nõuavad ametkondade tehnilisi tingimusi ning täisprojektilahendust,” märkis Sandberg.

Kärbe vähendab muuseumide toetust

Riigipoolse toetuse neljaprotsendiline kärbe puudutab ka Läänemaal tegutsevaid muuseumide, kes peavad kasinamalt hakka-

ma saama. SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid koondab uuest aastast kolm töökohta. „Koondate tehnilise poole pealt, mitte sisutöötajaid,” ütles Haapsalu ja Läänemaa muuseumide juht Anton Pärn. Ta lisas, et tehniline pool tähendab piletimüüjaid ja remondimeest. „Osale saame võibolla pakkuda hooajalist tööd,” ütles Pärn.

Pärna sõnul teevad koondatavate töö ära teised muuseumitöötajad. Ta lisas, et muuseum oli juba enne kärpeotsust oma töökorraldust ümber kujundamas ja suure tõenäosusega oleks nende ametikohtade kaotamine

järgmisel või ülejäämisel aastal ka ilma kärpeta päevakorrale tulnud.

Läänemaa muuseumi aastaeelarve on umbes 1,2 miljonit eurot. Sellest 30–40 protsenti ehk 400–430 000 eurot peab muuseum teenima omatuluna. 160 000 euroga on Läänemaa muuseumi toetanud Haapsalu linn ning ülejäänud on riigitoetus, mida nüüd neli protsenti kokku tõmmatakse. „Neli on isegi hea, sest alguses oli jutt kümnest protsendist kolme aasta jooksul,” ütles Pärn.

Sihtasutus saab riigilt toetust kahes jaos – esimesel ja teisel poolaastal. Pärna sõnul pole praegu selge, kuidas riik toetust kärbib – kas mõlemal toetus maksmise korral väheneb toetus kaks protsenti või võetak-

se neli protsenti maha kohe esimesest toetusest.

Haapsalu linna poolt sihtasutusele makstav tegevustoetus Pärna sõnul ei muutu. „On hea meel, et linn ei kärbi,” ütles Pärn. Haapsalu aselinnapea Tõnu Parbuse sõnul linnavalitsus alles tegeleb uue aasta eelarvega. „Aga võrreldes selle aastaga nende eelarvet ilmselt vähendama ei hakka,” ütles Parbus.

Pärna sõnul võib aga kärbe osutada tegelikult suuremaks, sest muuseumi halduskulu on kasvanud ja samal ajal on raske prognoosida, kuidas mõjutab muuseumi omatulu inimeste kultuuritarbimine. „Arvata võib, et külastatavus ei kasva, pigem näen väikest langust,” ütles Pärn.

„Me ei plaani millestki loobuda – ei kedagi koondada ega

üritusi ära jätta. Kavatsime rohkem tööd teha,” ütles rannarootsi muuseumi direktor Ülo Kalm. „Oleme väiksed, aga tublid,” lisas ta.

Rannarootsi muuseumis, mille hallata on ka Ruhnu asuv Korsi talu, töötab viis inimest – neli Haapsalus ja üks Ruhnus. „Poole kohaga on meil veel koristaja,” lisas Kalm.

Riigilt saab rannarootsi muuseum 160 000 eurot toetust aastas ja kärbe tähendab, et toetus väheneb ligi 6500 euro võrra. Haapsalu linn toetas sel aastal muuseumi ürituste korraldamist 2500 euroga. Omatulu on Kalmu sõnul aastati erinev, aga ta loots, et tänavuse aasta lõpuks tuleb 50 000 eurot täis.

Kalmu sõnul tähendab kärbe seda, et tuleb usinamalt mu-

jalt raha juurde taotleda. „Projektitaotlusi esitada ja vaadata, kuidas saab projektidega natuke kulusid alla. „Sel aastal sai jälle kuningafondi [kuningas Gustav VI Adolphi kultuurifond – toim] taotlus teele saadetud ja loodame, et jõulude ajal on päkapikud meid ka meeles pidanud,” ütles Kalm.

Kuigi tuleva aasta riigieelarve pole veel kinnitatud, on muuseumil lootus saada kultuuriministeriumi remondifondist 41 000 eurot Korsi talu pikkmaja eluruumide remondiks. Kalmu sõnul töö juba käib. „Tänavu said vundament ja reheahi taastatud ning põrandalauad soetatud. Järgmisel aastal tahame teha põrada ja lae ning elutuppa korstna,” kirjeldas ta.

KAIRE REILJAN

● LÜHIDALT

Läänlased aitasid viadukti õhku lasta

Esmaspäeva õhtul veebiotseülekanandes näidatud Tallinna-Pärnu maantee Kanama viadukti õhku laskmisel osalesid ka Lääne maleva kaitseleitlased.

„Lõpuks oli meid küll ainult kaks,” ütles kaitseleitlase Lääne maleva instruktor kapten Andri Tenson.

Tensoni sõnul osalesid läänlased koos pioneeripataljoniga õhkimise ettevalmistamisel. „Laengupesade ettevalmistamine, silla laadimine, lõhkevõrgu montaaž,” loetles Tenson tegevusi.

Tallinna-Pärnu maanteel asuva Kanama viadukti õhkimine pidi esialgu toimuma teisipäeval vahetult enne südaööd, kuid lükkus tunni võrra hilisemaks. Tensoni sõnul lükkus õhkimine edasi seetõttu, et sillalade laadimine võttis eeldatust kauem aega. Üks viibimise põhjusi oli tema sõnul see, et tõstekorve, kust tööd teha, oli kasutada liiga vähe. „Eks see ole õppetund meile endale,” ütles Tenson.

See polnud Lääne maleva kaitseleitlastele esimene kord sedalaadi objekti õhkimisel osaleda. „Kunna mul on endal sidemed pioneeripataljoniga, siis viimati osalesime Tusti silla õhkimisel,” ütles Tenson. Viljandimaal asuv Tusti sild õhiti tänavu juunis.

Kaire Reiljan

Kullamaa tahaks Tobiase tänavat

Kullamaa osavallakogu arutas oma istungil Marek Topperi ettepanekut nimetada Kullamaa-Urvaste ja Kullamaa-Liivi maanteed ühendav Siiri tee ümber Tobiase teeks. Osavallakogu hinnangul väärisk Tobias väärikamat tänavat.

„Uitmõte käis peast läbi, see on praegu veel nii toores teema,” ütles Topper oma ettepaneku kohta. Ta mõnits, et praegusel kujul ei kannaks Siiri teele Tobiase nime andmine seda mõtet edasi. Tema lähtus ettepanekut tehes sellest, et kui Siiri tee ääres asuvas kunagi Kullamaa haiglana kasutusel olevas hoones kihelkonnamuuseum avatakse, nagu seda on plaanitud, siis sobiks tänav nimi hästi. „Miks ei võiks sinna viia Tobiase tee,” ütles Topper.

Osavallakogu liige Jaanus Ratas ütles, et mõte tunnustada Kullamaaga seotud olulisi inimesi pole paha, aga tuleks leida väärikam lahendus.

Ka osavallakogu seitse liiget leidsid arutelu käigus, et esitatud ettepanek on hea, kuid arvestades suurmehe panust Eesti arvustilukku, tuleb helliloaja nime andmiseks leida esinduslikum tee.

Kaire Reiljan

Oktoobris registreeriti Läänemaal kümme sündi

Siseministeriumi rahvastikutoimingute osakonna andmetel sündis oktoobris Läänemaal kümme last.

Eestis sündis kokku 791 last, mis on 189 last vähem kui aasta tagasi samal ajal.

Oktoobris sündis 405 tüdrukut ja 386 poissi. Mullu oktoobris sündis 980 last.

Kaksikuid sündis 13 paari, neist neli paari poisse, viis paari tüdrukuid ja neli segapaari. Tallinnas sündis 277 last, Harjumaal 118, Hiiumaal 4, Ida-Virumaal 63, Jõgevamaal 15, Järvamaal 21, Läänemaal 10, Lääne-Virumaal 28, Põlvamaal 18, Pärnumaal 49, Raplumaal 16, Saaremaal 20, Tartumaal 110, Valgemaal 5, Viljandimaal 22 ja Võrumaal 15 last.

Oktoobris olid populaarseimad eesnimed tüdrukutele Arabella, Emilia, Emily, Maria, Mia ja Sofia. Poistele pandi enim nimeks Hugo ja Oliver ning Aron, David ja Mark.

Oktoobris suri 1384 inimest, möödunud aastal samal ajal 1368 inimest.

Lääne Elu

● UUS NÄITUS

Sada ruutmeetrit meelekindlust Haapsalu linnagaleriis

Tiiu Randmann-Mihkla väljapaneku ainus eksponaat on kunstnik ise: pikas mustas kleidis, küüned erkpunased, istub ta mustal toolil ja kitkub okkaid.

KAIE ILVES
kaie@le.ee

Iseennast näitusele panna on julgustükk omaette ja tähelepanu väärt. Ei mäletagi, et mõnest Haapsalu linnagaleriis näitusest oleks (juba enne avamist) nii palju räägitud kui Randmann-Mihkla omast. Käis ju autor (või peaks ütleva eksponaat) okkaid kitkumas isegi telestuudios, oles enese ümber puistanud vähemalt meetri jagu männinõelu, nii et mõnevõrra heitunud Marko Reikopki hoidis distantssi selle asemel, et tunda end nagu kala vees.

Ei oska öelda, kuidas mõjuks Randmann-Mihkla väljapanek siis, kui ei teaks, et autor on puistanud põrandale okkad. Kui ei teaks, et enne seda on ta poolteist aastat tuulemurdu korjanud, et oleks, mida puistata. Kui ei teaks, et ta istub kunstisaalis, must kleit seljas, ja kitkub.

Autor on kandnud hoolt, et tulija teaks ja saaks aru, ei läheks õlgu kehitades minema. Juhuse hooleks pole jäetud suurt midagi. Kõik seletatakse ära veel enne, kui vaataja kunstisaali üldse jõuabki.

Eeskojas tuulemurdu täis kotid tervitustega Maielt ja Lembitult. Seina peal selgitav tekst, käsitus, kontseptsioon. Põhjalik video. Tulija paneb (kaks korda) klapid pähe (kohe ukse peal ja teist korda kabiinis paremal ukse kõrval) ning saab üksikasjaliku ülevaate, kuidas ja miks. Ja muidugi instruksiooni: kuuks ajaks end kunstisaali välja pan-

Tiiu Randmann-Mihkla performance „Ma su pisaraid ei usu” võitleb vägivald vastu.

MALLE-LIISA RAIGLA

Tiiu Randmann-Mihkla

- Sündinud 1959. aastal Tallinnas.
- Lõpetanud Rahumäe põhi- ja Tallinna 46. keskkooli ning kujutava kunsti viieaastase kaugõppekursuse Tartu kunstimuseumi juures.
- Haapsalus 1982. aastast.
- Töötanud kunsti- ja kunstiajaloo õpetajana.
- Näitus „Sprotid õlis” 2019. aastal Haapsalu linnagaleriis.
- Raamatud „Sprotid õlis” (2019), „Taevased lood” ja „Sinisema taeva aeg” (2021) ning „Luna lood. Kivikuninga kuningriik” (2023).
- Näitus „Ma su pisaraid ei usu” Haapsalu linnagaleriis 30. novembrini.

ALLIKAS: TIJU RANDMANN-MIHKLA

nud kunstnik loodab, et vaataja heldib, halastab, vahetab ta välja, hakkab ise eksponaadiks, istub mustale toolile männinõelu kitkuma.

Pakkumine on ahvatlev. Kes meist ei tahaks kitkuda välja kurbust ja valu, et see ei muutuks normaalsuseks, vaid pudeneks nõelteni maha, kuivaks kokku, hääbukuks? Või kas ikka tahaks? Selle dilemma ette kunstnik vaataja panebki. Kuidas kogeme ülekohut, vägivalda? Kas ignoreerime, lepime, harjume ära või sekume, hakkame vastu? Kas me usume pisaraid?

Teoreetiliselt ehk jah, aga kas ka siis, kui asi läheb tõsiselt? Kõhe päris tõsiselt?

Küsimused raamina ümber, istun kunstisaalis trepi peal. Mitte selleks, et vastata. Võibolla põhjusel, et neid pole midagi uut. Ma olen neid enda käest küsinud. Need on liiga tungivad, liiga otsesed. Ma ei salli raame. Niisiis püüan neist vabaneda, kuulata galeriid täitvat tuulemüha, tunda vaigulõhna.

Autor kitkub, must kleit seljas, tõstmata kordagi pead, kuidagi üksildane, raevukas ja surmotsine, ümbritsetuna okkastest. Mitte sada ruutmeetrit valu, vaid sada ruutmeetrit otsustavust vastu hakata.

Tegelikult läks asi tõsiselt juba enne, kabiinis. Ka seal mühises kõrvaklappides tuul, ka seal kitkus autor okkaid, must kleit seljas, aga mitte hubases kunstisaalis, vaid lumes, tühermaal hilja novembris, tiheda liiklusega ristmikul, toidupoes riulite vahel, bussipeatuses...

Otsus tõusta ja suunduda autori juurde, et ta välja vahetada, nõuab teatavat eneseületust, aga hakkama ma sellega saan. Istun ja kitkun raevukalt paljaks kolm männioksa, tuul kõrvus ulgumas. Ise niisama pisike, meeleheitlik ja sihikindel kui Frodo Baggins.

Ah jaa, turvavõrgust, sest nagu öeldud, juhuse hooleks pole jäetud suurt midagi, tollest trepi juurde paigaldatud lauakesest salvrättide ja puhastusvahendiga marsin ma tagasi mööda nagu tühjast kohast. Nii et männivaigu järele lõhnavad mu käed veel tükk aega.

Jõulutaadid on pühadeks valmis

Kuigi väljas on soojakraadid ja esimese advendini paar nädalat aega, on Läänemaa jõuluvanad oma punased kuued tolmust puhtaks kloppinud ja habemed ära harjanud ning valmistuvad kibekiireks tööajaks.

Laupäeva õhtul pidasid Läänemaa jõuluvanad Haapsalus rannarootsi muuseumis oma sala-koosolekut, et vaadata, kas vorm veel selga mahub, ja arutada pakilisi tööasju.

Muuseumi näitusemaja teisel korrusel oli laupäeva õhtul kuuse – küll plastist – ümber istet võtnud jõulumemm Eve ja jõulutaadid Rommy, Yummy, Juuris, Eedy, Allu, Harvy ja Mihkel. Koosolekult puudus jõulumees Larry.

Järgmisel korral on Läänemaa jõulumehed koos 30. novembril Lossiplatsil kuuse all, kui seal süüdatakse advendiküünlal. „Sel aastal oleme seal eriti uhked,” lubas Juuris, kuid plaanidest lähemalt rääkida veel ei tahtnud: „Las see olla üllatus.” Siiski vihjas ta, et Allu juba tutvustas kolleegidele „tantsusamme”.

Nagu paaril eelmisel aastal, ootavad jõuluvanad kõigil advendiaja nädalavahetustel kell 12–18 kuuse all lapsi, kuid miks mitte ka täiskasvanuid. Kindlasti

Jõuluvanad pidasid laupäeval rannarootsi muuseumis töökoosolekut.

KAIRE REILJAN

jõuavad jõuluvanad ka sel aastal loomade varjupaika ja isegi Tallinna loomaaeda kinke jagama.

Kuigi ametlik jõuluaeg pole veel alanud, kinnitas Allu, et tegelikult töö juba käib. „Meile, taatidele, tuleb kingisoove aasta läbi,” lisas Eedy.

Juba saanud kingisoovidest teadis Allu rääkida, et Coopi juhataja tahab saada uut tahvelarvutit. Juuris lisas, et pakapikud on teada andnud, et üks Ürmanimeline tahab saada uut lin-

navalitsuse maja ning Lääne-Nigulast on üks Mikk Juurisele kirjutanud, et tahab osavallavannema. „Noarootsist üks Tiit tahab Haapsalu linna kodanikuks saada,” jätkas Juuris soovinimekirja tutvustamist. Kolleegide imestunud nägusid nähes lisas Juuris viimase soovi kohta, et ega selliseid asju jõulumees teha ei saa.

Küsimusele, mida lapseid kõige sagedamini jõuludeks soovivad, vastas Allu, et soove on erinevaid. „Aga ma tean, mida lap-

sed enam eriti ei taha – need on uisud, kelgud, suusad. Neid küsitakse väga harva,” sekkus Eedy.

Kinkide saamiseks soovivad jõuluvanad kõigil juba luuletusi õppima hakata. Eriti tore oleks, kui kuuleks ka selliseid luuletusi, mida varem neile loetud ei ole.

Juurise sõnul otsustas jõulumeeeste ühendus kolm aastat tagasi, et enam ei võeta vastu selliseid luuletusi nagu „kabi-kabi-kabi, luuletus sai läbi” või „mina olen pisi-pisi, ära minult sal-

mi küsi”. Viimase puhul lubas Juuris mõndustega, et päris väikesed võivad seda ehk lugeda. „Aga suuremate puhul kui seitse aastat me seda pisi-pisi-luuletust enam ei aktsepteeri,” teatas ta.

Kingisaajate seas samuti populaarse laulinast üle hüppava jõuluvana luuletuse kohta ütlesid taadid, et selle lugemine on jõuluvana kiusamine. „See on tegelikult näärivanadest tehtud. Nemand isegi väärised seda, aga jõuluvanad mitte,” ütles Juuris.

Jõulutaatide arvamused läksid aga lahku selles, kas salm tuleks ilmingimata pähe õppida või võib selle ka telefonist maha lugeda. Kuigi Mihkel on Läänemaa jõulutaatidest noorim, on temale selline mahalugemine vastukarva. Jõulumemm Eve aga leidis, et kui kingisaaja oskab luuletuse telefonis leida, näitab see juba nutikust. „Las loeb,” sõnas ta. Ka Juuris oli seda meelt, et loetagu pealegi maha, peasi, et ilus on.

Allu on puuduvate luuletuste mure lahendanud nii, et tal on omal salmid kaasa võetud. „Taskest võtan ja annan,” ütles ta. Eedy kannab aga kaasas hoopis väikeste alatuste kohvrit. „Siin on igasuguseid asju, millega saab mõne ülesande teha,” kirjeldas

ta ja lisas, et tavaliselt on ülesande saaja järgmiseks aastaks väga pika salmi selgeks õppinud.

Kuigi kõige kibedam tööaeg on ees, ei puhka jõuluvanad oma sõnul ka suvel – siis koolitatakse end. „Sa kujuta ette, kui laps tahab saada näiteks uut arvutit ja saadab kirja, et nii palju gaseid ja megaseid – no jõulutaat peab asjadega kursis olema,” ütles Eedy. Samuti harjutati Margus Prangli juhtimisel improviseerimist, sest kunagi ei või ette teada, mis olukorda võid sattuda.

Eedy sõnul on igal jõulumehel oma tööst pajatada nii palju lugusid, et neist võiks raamatu kokku panna. „Mu kodune jõulumemm ikka ütleb, et pane lood iga kord pärast pühi kirja, muidu unustad ära,” ütles Eedy. Jõulutaadid kinnitasid, et kõik kohutimised ja emotsioonid annavad nii palju energiat ja rõõmu, et väsimust ei tunne jõuluvanad ka kiire pühadeaja lõppedes.

„Meie ülesanne on seda jõulumuinasjuttu võimalikult ehedalt ja mõnusalts edasi anda nii väikestele kui ka suurtele. Ei loe siin midagi, et oled juba suur – ka suurtele on see rõõmutunne jõulumehes vahel piiritu,” ütles Juuris. KAIRE REILJAN

MARIUPOLIST HAAPSALUSSE

Sõjapõgeniku lugudest sündis raamat

Tetjana Himitši raamat „Sõja jalust. Mariupolist Haapsalusse” mõjub hoiatusena maailmas ringi hiiliva kurjuse eest, mis ei lase meil murelt uinuda.

AIVO PALJASMAA
info@le.ee

Une pealt sõtta. Nii võiks hinnata autori esimest emotsiooni 2022. aasta 24. veebruari varahommikul. Ukrainas Aasovi mere ääres asuv Mariupoli linn sattus sellest päevast peale vene vägede tulelöögi alla.

Kremli peremees ehk seltsimees Putin nimetas seda sõjaliseks eriooperatsiooniks ehk Ukraina rahva vabastamiseks. Milline küünilisus! Linna pommitati pidevalt, hooned varisesid rusudeks ja inimesed põrnu. Üksikud varem jaid turritama nagu katki- sed hambatüükad ja purunenud aknaavad mõjusid nagu tühjaks kraabitud silmakoopad. Hoonete või nende rusude all rökstes keldrites varjasid ennast ellujäänud. Nälgas, janus ja pimedas.

Maapealne põrgu

Tetjana Himitš ehk Tanja koos saatusekaaslastega sattunuks nagu maapealsesse põrgu, mida ta nimetab ka tontlikuks apokalüpsiseks. Heitunud koerad ulgusid ja kassid jooksid varemte vahele peitu, aga palju sellestki neile abi oli. Autod lendasid miinide otsa ribadeks, tänavatel vedelesid laibad, nende vahel karjusid ja ägisesid haavatud.

Tanja koos oma mehe Pašaga püüdis sugulasi ja tuttavaid, aga ka võhivõõraid aidata. Nad sõitsid autoga pommiuukude vahel siksakitades või jooksid snaipe- rilaske peljates kummargil ühe hoonete varjuse teise, et tuua vanuritele ravimeid, toitu ja juua. Korralikkus ja head kombed kadusid esimese nädalaga, kui nad korilaste kombel teistega võidu haarasid sõjagikraami järele toidulaua varemte vahelt. Pures- tatud linnas hõljus pommiplahvatuste tagajärjel pidev tolm, oli tunda väävli- ja verelõhna.

Tegelikult hakkas Tanja oma mälestusi kirjutama kolm kuud hiljem sõjapõgenikuna Haapsalus. Seega ei saa kirjutatut hinnata vahetu päevikuna, vaid meenutuse- na neist päevadest. Sõda mõjus tal- le muidugi vapustusena ja peatki- kid tulevad paberile veidi hüple- valt. Äkki nagu meenub eredalt midagi ja ta pöördub olevikust tagasi mingisse kindlasse päeva.

Tanja sisemine tasakaal on häiritud, hing on haiget saanud. Aga ta tunneb uhkust ukrainlas- te kangelaslikkuse üle, sest nad ei anna alla. Ka tema ei anna alla. Tanja tunneb, et oma raama- tuga vastutab ta kogu Ukraina ees. See lugu puudutab ju igat ukrainlast, ta ei saa neid alt ve- dada ning ta jätkab kirjutamist.

Tanja kirjeldab ka neid kaas- maalasi, kes muutusid sissetun- gija kaasajooksikuteks. Kui rõöv- vallutaja asus elama nende tares- se ja kupatas pererahva kuuri, siis olid elanikud ikka rahul, et nüüd on rahu ja bensiin on ka odav.

Miks, küsib maailm

Samas tekib Tanjal küsimus, et kuidas agressor ennast õigustab, tappes lapsi ja vanureid, tappes oma rahumeelset naabrit. See päev ju tuleb, kui maailm küsib kurjategija käest, et miks?

Mais 2022 saabus Tanja koos mehega sõjapõgenikuna Haap-

2022. aasta mais Mariupolist Haapsallu põgenenud Tetjana Himitš kirjutas oma põgenemise loo esmalt Lääne Elule ja nüüd on need lood jõudnud raamatusse.

sallu. Ta kirjeldab meie linna kui vaikuse oasi. Haapsalu on särav, rahulik, hubane ja väga tilluke.

Talle meeldib jalutada Väikese viigi ääres, promenaadil, kuulata lindude kluugutamist ja vaadata luikede liuglemist tasasel veel. Ometi poeb hinge mingi süütunne: tema siin magab puhaste li- nade vahel ja käib duši all, aga kodumaal hukkuvad inimesed.

Hinges nagu näriks miski, mis rahu ei anna. Hommikuti ärkab ta droonide vinguva heli peale, aga mõistab siis, et õnneks oli see vaid uni. Igatsus kodumaa järele ei anna aga asu. Eestis on ilmad hallid ja vihmased, kodu- maal on ta harjunud päikesega.

Ärgates suundub ta taas uita- ma mööda Haapsalu uulitsaid. Töökohta ja oma elamist pole ta veel leidnud. Eestlaste rahulik- kus ja vastupidavus sõjapõgeni- kega tegelemisel paneb teda aga imestama. Ta on ju võoras inime- ne nende kodumaal.

Tanja huumorisoon lööb väl- ja, kui ta koos eestlastega nae- rab meie erakluse üle. Nimelt ol- la eestlased koroonaviiruse ajal endi üle muianud, et saaks juba see katkuaeg läbi – tohiks nõu- tud kahemeetrise vahe pealt jälle viiemeetrise peale tagasi minna.

Tanja heitlikud meeled olud abiga, aga oma mõtete ja tunne- te eest ei suuda meiste keegi jää- gitult põgeneda. Ekseldes nagu vari turismilinna kitsastel täna- vatel, tunneb ta ennast vangina paradiisis.

Läänemaalt pärit kirjanik Karl Ristikivi suundus 1943. aastal lä- bi Soome Rootsi ja kirjutas juba sealmail elades luuletuse „Mina- gi olin Arkaadia teel...”, mille vii- mased read lähevad hinge igale kodust eemal viibivale pagu-

lasele: Nõnda ma istun ja tõesti ei tea, / vanduda ennast või saa- tust. / Ärge vaid öelge, et nõnda on hea, / nõnda on elu... sest teie ei tea, / ei tunne mu isamaatust.

Silmast silma autoriga

Eelmisel nädalal ootasin raama- tu autorit Müüriääre pagariäris. Tanja helistas, et hilineb paar mi- nutit. Tullis oli tal käes kilekoti- ke, milles äsja ilmunud raamat ja plastopsis singilõigud.

„Tulin mööda Metsa tänavat ja märkasini uhte kodutut koe- ra. Lõdises seal ja ma hakkasin teda lohutama. Läksin siis poo- di talle sinki ostma. Sellepärast hilinesingi,“ hakkas Tanja jälle vabandama. „Poest väljudes sel- gus aga, et koeral oli perenaine, kellega ta juba kodu poole sam- mus. Kui nüüd tagasi lähen, siis võibolla tuleb mõni teine koer vastu, kellele sinki pakkuda.“

Sellise jutu peale puhkesin naerma ja tuletasin Tanjale meel- de lõiku tema raamatust, kus ta külmast loidisevatele vene sõdu- ritele süüa annab. Kogu nende ründeüksusest oli ainult käpu- täis alles ja külma tuule eest ru- sude keskel varjudes olid nad süüa palunud. Ise nii armetud ja kõh- nakesed, jalas tossud ja seljas vi- ledad joped. Tanjal oli neist lau- sa hale hakanud ja kuigi tegu oli vaenuväe sõduritega, andis ta neile toidupoolist. „Suutsin inime- seks jääda,“ hindab ta olukorda takkajärele.

Tanja naerab sageli ja helise- va häälega. Esialgu ei usukski, mida ta kõik oma 31 eluaastale vaatamata juba läbi on elanud. „Näos on mul kevad, aga hinges sügis,“ lausub ta ise mu imesta- mise peale.

Tanja lapsepõlv möödus Ma- lojanisoli külas, mis asub Mariu-

polist 40 kilomeetrit loodes. Tegu on ukraina-kreeka küllaga – Tan- ja emapoolsed vanavanemad on puhtavereised kreeklased. „Ma ise tunnen ennast kreeklase- na,“ ei teinud Tanja saladust. „Koolis esinesin vanakreeka keelse luu- letusega.“

Ometi on ta oma raamatus veidi kibedamaiguliselt meenu- tanud, et külalapsena polnud tal selliseid võimalusi kui Mariupo- lis sirguvatel eakaaslastel. „Mi- nust oleks võinud ju ka saada näiteks näitleja, laulja, kasvõi ujuja.“ Tanja on lõpetanud Ma- riupoli riikliku ülikooli ajakirja- nikuna, ta on töötanud kohali- kus ajalehes ning teinud saateid kohalikus telestuudios.

Praegu seisab Tanja nagu rist- teel. Elamisluba Eestis saab poole aasta pärast jälle otsa ja paari päeva eest käis ta viimast korda asenduskokana tööl. „Süüa mul- le meeldib teha,“ sõnas ta kergelt ohates. „Tegelikult ei tea ma het- kel, kus suunas minema hakata.“

Kevadel olid nad Pašaga pärast seitsmeaastast abielu lahku läi- nud. Paša koos oma pojaga esi- mesest abielust oli Eestist mine- ma sõitnud. Minu küsimusele, et olite ju nii palju koos üle elanud, kuidas siis nüüd äkki selli- ne lugu, vastas Tanja üsna veen- dunult, et see oli parim lahendus mõlemale aastast aastasse kas- vanud pingete maandamiseks.

„Kõigele vaatamata tunnen ma ennast kolmeaastase karus- selli järel esmakordselt küllaltki rahulikuna. Muidugi on mind toetanud sõbrad, psühholoogid, antidepressandid. Üle tüki aja suudan vabamalt hingata, heri- lased on mu hinge rahule jätnud. Ma ei siple nagu kala võrgus.“

Tanja usub, et elul on talle veel midagi ilusat pakkuda. „Ma

ei pane oma maja uksti kinni, sest kui see ilus tuleb, siis tungib ta ka aknast või korstnast sisse. Uk- si lahti hoides olen aga külalis- lahkem,“ naeris Tanja nakatavalt.

Tahab teisi aidata

Tanja ema elab praegu Malo- janisolis ja seal on ka Tanja kass Kirpits. „Ta oli kolmest kassist kõige arem, aga näe, elab siia- ni,“ muigas Tanja veidi nukralt oma kahele sõjakeerises hukku- nud kassile mõeldes.

„Mu ema Svetlana Kirillovna on väga kange naine. Põlgab kü- las venelastega kaasajooksikuid ja kordab ikka, et tema ootab omasid,“ rääkis Tanja oma pe- relugu. „Nikolai Gogoli [ukrai- napäraselt Mõkola Hohol] teo- ses „Surnud hinged“ on selline tegelane, Pluškina, kes kogub as- ju, mida kunagi tarvis ei lähe. Minu ema on samasugune. Aga nüüd, sõja esimestel päevadel, läksid paljud neist asjadest käi- ku. Ütle veel.“

Tegin vargsi juttu, et Tanja võiks kirjanikuna oma koha lei- da. Et tal on väga ilus poeetiline väljenduslaad. „Armud ei kaunis- ta ainult meest,“ vastas ta selle peale veidi ootamatult. „Ka mi- nul on hinges armid ja ma pean neid oma rikkuseks. Tahaksin kõike kogetut teistega jagada. Mu kohvrid oleks nagu rikkust täis ja ma tahan minna neid in- mestele avama. Eneseabiõpikud on praegu minu jaoks kõige põ- nevamad raamatud. Tahan seda kõike teistega jagada, tahan in- mesi aidata.“

Küsisin, kas see tee võib ta Haapsalust ära viia ja kas tal oleks kahju siit lahkuda. „Prae- gu on mul koht, kus elada, kas ta aga ka mu kodu on?“ arutles Tanja selle peale. „Tegelikult rää-

gin oma tuttavatele alati uhkuse- ga, et elan Haapsalus ja nemad küidavad siis vastu, et on jah üks armas paik. See jutt teeb mind uhkeks, nagu oleksin ise põlis- haapsallane.“

Tanja ei väsinud taas meie lin- na ja loodust kiitmast: „Mulle meeldib teie hall ja vihmane nukrus, see kajab mu hinges vas- tu nagu üks lõpmata ilus laul.“

Urmas Lauri, teose vene keelest tõlkija

Minu jaoks oli see mahukas töö. 5000 tähemärgi tõlkimiseks läks ikka 4–5 tundi aega. Rahvalikud väljendid, kohanimed, relvade nimetused – nende puhul otsisin tu- ge internetist.

Sõjastseenide tõlkimine ei mõ- junudki nii masendavalt kui Tan- ja sisemised heitlused siinsamas Haapsalus. Meeleolud muutusid tal pidevalt. Kokkuvõttes väga vajalik raamat, mis avab paljuski meie silmad tegelikkuse suhtes.

Einar Ellermaa, kirjastuse projektijuht

See lugu lihtsalt paneb kaasa ela- ma. Ta on kole, aga ausalt kirju- tatud. Kirjastuse nõukogus olime kohe valmis seda avaldama. See on meie aavõlg ukrainlaste ees või kuidas seda täpsemalt väl- jendadagi.

Kaie Ilves oli suureks abiks kir- janiku ja kirjastuse vahelises as- jaajamises.

Kaldi Kree, neuroloogilise rehabilitatsioonikeskuse peakokk

Tanja on väga tore inimene. Lahti- se käega kokk, ei jäänud jänni. Tai- pas kõike lennult. Lisas toitudele nagu mingisugust ukraina maitset.

Paraku oli ta meil asendaja, aga kui võimalus avaneb, oota- me teda kindlasti tagasi.

JÄRJEJUTT

Kui kodust kord laia maailma ...

Elmar Veskeri (1928–2017) mälestused

Heitsin ukse alla pikali ja kohe tuli uni, vist üks paremaid Patareis. Eelnevad päevad olid oma töö teinud. Magasin ühe jutiga, kuni kuulsin, et keegi taob vastu ust. See oli valvur suure võtmea. Valvur avas luugi ja pea-aegu karjus: „Подъём!” (äratus – vene k). Nagu arvata võis, kell oli 6 hommikul. Pagarist mäletan, et öörahu algas raudselt kell 24.00 ja lõppes kell 6.00. Selle võttega kurnati vang välja. Päeval magada ei tohtinud. Režiimi rikkujaid ootas kartser. Patareis ja ka Pagaris oli vange nii palju, et teiste taga sai järgemööda veidikese aega tukkuda. Näljane inimene, mitte küll kohe esimesel päeval, tahab aina magada ja magada, vaagub poolunes. Hommikul teised vangid uudistasid, kust tulek, mille pärast. Ikka oodati veel niisuguseid uudiseid, mis lubaksid lähenevat vabadust. Eks Lääne raadiojaamade saatend andsid selleks toitu. Suure enamuse arvates (siin ka muljed teistest kambritest ja vanglatest, laagrist vähem) pidi vangipõli lõppema varsti-varsti,

nii aasta-paari pärast. Valget laeva oodati. Selles Patarei kambri ei saanud ma olla kauem kui ühe nädala. Vangidest on mulle meelde jäänud vaid üks mees, Pärnu maalt Hanson. Ta suhtus minusse erilise headusega. Andis oma toidupakist mulle lisatoidupoolist. Tean, et ta oli raadioinsener või -tehnik. Pagaris pressiti tema käest välja raadioaparaadi skeemi, mis pidi tema jutu järgi olema kahe tikutopsi suurune. (Ju see siis oli transistorraadio?) Ta kukkus Tšehhimaal vangi, kui nad olid relvad sõnamurdlike tšehhide lubaduse peale maha pannud. Oli lubatud, et lastakse vabalt lääne poole üle minna. Kuid algasid tapmised, mõnitamised, haigused. Sellest tragöödiast on raadios ja televisioonis juttu olnud. Siis veel Tšehhi punased ei teadnud, mis saatus neid aastaid hiljem tabab. Selle nädala ajaga sai 7. kamber nii omaks, et kahju oli lahku da, pealegi teadsin vangide jutu põhjal enam-vähem, mis Pagaris ees ootab.

Vorkuta laagri vang. ERAKOGU

• Pagaris pressiti tema käest välja raadioaparaadi skeemi, mis pidi tema jutu järgi olema kahe tikutopsi suurune.

Pagaris
1949. aasta novembri lõpupäeval viidi mind musta rongaga Pagari tänavale, kus asus nii tol ajal kui ka kogu Nõukogude Venemaal NSV julgeoleku komitee koos oma keldrites oleva vanglaga. Mäletan hästi, kui olime peatunud sisehoovis ja mind rongast välja lastud, kuidas valvurid seda Laia täna pool asuvat suurt väravat kolistades kinni tirisid, riivistasid ja lukustasid. Teisi, kes seekord rongas olid, ma ei näinud. Mind viidi eraldi trepist üles, vist esimesele korusele, ja pandi boksi, põrandapinnaga umbes üks ruutmeeter. Neid bokse oli terve rida. Nädalapäevast polnud aimu. Oli õhtupoolik. Riivid ja lukk tehti lahti, mind lükati sisse, riivid ja lukk kolinal kinni. Ei mingisugust istumist. Lae all hingitses vist 15-vatine elektripirn, päevavalgus puudus, põrand oli puust. Mitte keegi mind enam ei tilitanud. Arvasin, et mind viiakse hiljem kuhugi kambri, mul polnud ju suuremat aimu, mida selle boksindeusega taotleti.

Uksest käidi mööda, kusagilt kostusid inimeste hääled, vaikus – ootus. Kõik jäi väga vaikseks, ju siis algas öörahu. Istusin, kuidas öelda, kannikate peal, põlved kurguaukus, taguotsal hakkas lõpuks valus. Tõusin püsti, tammusin kohapeal, sirutasin jalgu, jalad väsisid, viluvõitu oli ka see elamine, söömata ja riidedki nigelavõitu: suusapluus, mingi särk ja õhuke pluus, püksid, all lühikesed trussikud. Katsun jälle istuda tagumiku peal, jalad ette sirutatud, ulatusid päris uksele. Esialgu tundus päris mõnus olevat, aga eks see kondine keha vajas pehmemat alust. Peas igasugused mõtted möödunud ajast. Ei saa ju istuda või seista nagu post, midagi ikka ajus liigub. Ah, küllap hommikul viivad mind ülekuulamisele. Nii see närimine ja pooside vahetamine käis, kuni uni sellele lõpu tegi. Külje peal klerasse ja uni tuleb magus, kui oled puruvinud. Ärkasin – kõrvalboksist äratati kedagi valju häälega. Oli peldikusse mineku aeg. Minu rõõmuks avati minugi elamise uks ja astusin kõöba-kööba trepist alla. Järgneb

ARRIVA OÜ	KASPIA VESIKONNAS ELUTSEV SÄRG	EREMIIT	OLÜMPIA-ORGAN	EHK	RIIK LÄHIS-IDAS	RV STANDAR-DI-NUMBER	IISRAELI MAAKOOD	ASJAOLU	LÜHISÕNUM	PEHME LEELIS-METALL
JÄRV ELVAS						TULINE				
EESTI LASTE-KIRJANIK				HOOPLIEMA PAPAGOI						
KAARDI-MÄNG							PAPA PERSOON			
LEHEKÜLG			VARJAMA-TU EESTI HELILOOJA						TALU EESTI END. KIRJANDUS-TEADLANE (EESN+N)	
AAR		KOHITSETUD KULT RV UJUMIS-LIIT						ERBIUM JÄRGARV		
AUTOMARK ...TÜÜP (ALGKUJU)					ALEVIK VIRUMAAL VÄIKE-KAUBIK					
TALUHOONE			INGLISE K EESSONA ISLANDI KROON			ANTILOOP NUMBER				
RADOON			LÄBI NINA HÄÄLITSE-MINE ÕDE				POOLA KIRJANIK UUS TESTAMENT			
EESTI LUULETAJA, TÖLKUJA (EESN+N)										JOOKSMA
EHK		OTSE (MURDES) TÄHTSUSE-TU ISIK					KALA VEE-SÕIDUK			
MI-BEMOLL			... MÄE MUDANE				SÖÖR (INGL) EESTI HELILOOJA (IN+NIMI)			
RIIE								RAADIUM ÜKSIK-OLEND		
RISTMIK (ANAT.)					HÕIGE PALEUSLIK IDEE					
TSIRKUSE-KUNSTI ALA										
NEOON		SEISAK GOLFI-TERMIN							5. EESTI MALETAJA	
KASLANE						JÕGI BOLIVIAS NOOT				
SÖKAL					USA RÄPPAR LAHT					
ILU-POOSAS							RIIK AASIAS			

KUHU MINNA

- KONTSERT**
Haapsalu kultuurikeskuses:
17. nov kl 16 ansambel Trio 95 – Marcel Johannes Kits, Robert Traksmann ja Rasmus Andreas Raide. Pilet Piletikeskuses 15.90, kahele 29.90. Pilet kohapeal 20.-
- MUUSEUMID**
Haapsalu linnuse muuseum
K-P 10–18. linnus.salm.ee.
Iloni Imedemaa teemakeskus
K-P 11–17. www.salm.ee.
Haapsalu raekoda
R-P 11–17. www.salm.ee.
Raudtee- ja sidemuuseum
K-P 11–17. www.salm.ee.
Ants Laikmaa muuseum
(Kadarpiku küla, Lääne-Nigula):
R-P 11–16. www.salm.ee.
Rannarootsi muuseum
(Sadama 32, Haapsalu)
T–L kl 10–16. Muul ajal ettetellimisel, tel 5562 3993. www.aiboland.ee.
Rõude muuseum
1. oktoober – 1. mai avatud ettetellimisel roudemuuseum@gmail.com või telefonil 5683 1203, Maie.
Lihula muuseum on avatud ettetateamisel E–R 10–17. Tel 5333 8586. E-post: lihulamuuseum@laaneranna.ee.
Hanila muuseum: ekskursioonid etteteatamisega. Tel 509 9663. E-post: hanilamuuseum@laaneranna.ee.

• NÄITUSED
Keskraamatukogu (Posti 3): trepigalerii seintel Kädi Risti „Võlumetsa saladused”.
Lugemissaali vitriinides „Napoleon I Bonaparte 255”. Näitused on avatud 29. novembrini.
Laenutussaali vitriinides näitusel tsaariaegsed nõud ja merendusega seotud raamatud Jüri Tõnisma kogu 28. novembrini.
Lasteraamatukogus (Wiedemanni 11): Oksana Drachkovska illustratsiooninäitus „Värvid kevadest sügiseni”.

Haapsalu linnagaleriis:
Tiiu Randmann-Mihkla performance „Ma su pisaraid ei usu” 30. novembrini. Galerii avatud K–P 12–18.
Haapsalu kultuurikeskuse fuajees: Haapsalu fotoklubi aastanäitus 30. novembrini.
Haapsalu kunstikoolis (Jaani 2): majagaleriis 16. novembrini Haapsalu kunstiklubi sügisnäitus. Galeriid avatud T–R 14–18, L 12–16. Tasuta!
Haapsalu pitsikeskuses (Karja 25): Näitus „Teksamäng” avatud 26. novembrini. Keskus avatud T–R 11–16, L 11–15.
Kullamaa kultuurimaja galeriis: „Legendaarne haridusjuht Jüri Uustalu” ja „Silla kooli lugu”. Näitused jäävad avatuks 29. detsembrini.

Loe veebis online.le.ee.

LVÜ

Läänemaa vähiühing
on pakunud oma liikmeile ja nende peredele tuge juba üle kümne aasta. Oleme tänulikud abi ja toetuse eest. Läänemaa vähiühing, SEB EE621010220047448013.

Kas nägid või kuulsid midagi huvitavat?
Saada vihje veebis www.le.ee või meiliaadressil info@le.ee.

Nüüd leiad Lääne Elu ka Tallinna Balti jaama ja bussijaama R-kioskist!

Osta teele kaasa või telli koju: online.le.ee/tellimine/

OST

Ostan autosid, seisukord ei ole oluline. Tel 553 1989.

MÜÜK

HAAPSALU UKSETEHAS MÜÜB PUITBRIKETTI. HIND 225.- (960 KG) INFO 472 0800.

PUIT

Müüa kuiva, toorest ja metsakuiva puud, transport. Tel 505 5203.

Müüa ehituslikku saematerjali ning voodri- ja põrandalauda. Vedu tasuta. Tel 528 2268.

Müüa 3meestri küttepuid: must lepp, hall lepp, kask koos kohaletoomisega, miinimumkogus 15 tihumeetrit. Lisainfo tel 5829 3564.

Müüa küttepuid koos veoga. Info 5687 3966, timberexpert@online.ee.

Aeg varuda küttepuid järgmiseks talveks!

TOORES JA KUIV LÕHUTUD LEHTPUU, METSAKUIV LÕHUTUD OKASPUU.

Laotud puude tarne 10 ja 15 ruumi kaupa.
Tel 521 1377.
www.pajakapuit.ee.
HIND al 50.-
3 m LEHTPUU.
Tarne 30 tm.
Hind kokkuleppel,
tel 502 4895.

KINNISVARA

Ostan metsamaad ja põldu. Tel 5196 4535.

Müüa kahene garaažiboks Haava tänaval. Hind 16 000.-
Tel 5382 0948.

TEENUS

Korstnapühkimisteenus ja tömbeprobleemide lahendamine. Korstnapitside ehitus ja remont. Tel 5342 2642.

Ohtlike puude raie, võsaloikus ja kruntide puhastus võsast. Helista julgelt ja leiame lahenduse. Tel 5623 0373, Randy.

Korstnapühkimine ja pottseptatööd. www.laanekorsten.ee. Tel 553 1826.

Rakkekaevude kaevamine, puhastamine 5840 0240.

Toimetus kuulutuste sisu eest ei vastuta.

KOOS ON SOODSAM!

Digi- ja paberlehe tellimiseks võta ühendust meili teel le@le.ee või telefonil 473 7111.

Kohalikud uudised seitse päeva nädalas

HOOLI RASKUSTESSE SATTUNUD PEREDEST!

Läänemaa Abikassa ootab heade inimeste ja organisatsioonide annetusi, et toetada raskustesse sattunud peresid Läänemaal. Annetusi saab teha MTÜ Läänemaa Abikassa kontole EE592200221046665398, Swedbank AS. Teave veebis www.abikassa.ee. E-post laanemaa.abikassa@gmail.com.

Kui Sul on probleem või pole oma muret kellegagi jagada, on Sul võimalus abi saada

LÄÄNEMAA KRIISIABIKESKUSEST

Psihholoogiline nõustamine 515 9572 / 5560 2367
Esmatasandi psühholoogiline kriisiabi (eesti k) - 5671 4273
Esmatasandi psühholoogiline kriisiabi (vene k) - 552 0094
Nõustamine toimub telefoni teel, veebis või asukoht kokkuleppel nõustajaga, sh Kastani 7, Haapsalu.
Täpsem teave laanemaakriisikeskus. weebly.com/

Tuul nii tasa puude ladvus liigub, linnud unelaulu laulavad...

Teatame kurbusega, et lahkus kallis isa, vanaisa ja vend
TIIT KAASEN
4.4.1960–9.11.2024.

Pojad peredega

Südamlik kaastunne Tarvole, Tervole isa ja Tiiale, Taavole, Taiivole venna
TIIT KAASENI
kaotuse puhul.

Imbi ja Piret

Aeg annab, aeg võtab, aeg mälestused meile jätab...

Südamlik kaastunne lähedastele
TIIT KAASENI
kaotuse puhul.

Maarika, Eero, Udo ja Piret

Mälestame ema, vanaema, vanavanaema

ELLEN PAJUSTET.

Ärasaatmine toimub 15. novembril kell 16 matusebüroo Hingeviul tavandisaalis (Kalmistu 3a, Haapsalu).

Avaldame südamlikku kaastunnet Andre Novikovile
ema
kaotuse puhul.

Töökaaslasel Haapsalu Linnahooldus OÜst

Märjamaa malevkond avaldab kaastunnet Lihula malevkonna pealiku perekonnale ja võitluskaaslastele
MARKO REISELI
ootamatu surma puhul.

Südamlik kaastunne lähedastele kalli
TIIT KAASENI
kaotuse puhul.

Andrus ja Angela

Sügav kaastunne Raulile perega armsa ema
ELLEN PAJUSTE
kaotuse puhul.

Koidu tänava rahvas

Mälestame vanaonu tütar
ELLEN PAJUSTET.
Südamlik kaastunne poeg Raulile perekonnaga kalli ema, vanaema, vanavanaema ja ämma kaotuse puhul.

Onu Hermanni lapselapsel peredega

Südamlik kaastunne Kristiinale isa
ENDEL KADAKA
surma puhul.

Lihula gümnaasiumi 46. lend ja klassijuhataja

HINGEVIUL
MATUSEBÜROO

BÜROO AVATUD E-R 10-15
KALMISTU TN 3A, HAAPSALU
TEL 58 503 340 (kontor),
5846 1111
www.hingeviul.ee
info@hingeviul.ee

Matusekorraldus Haapsalus ja Läänemaal, matuseteenused ja -tarbed, tuhastamine, haua- ja urnimatused, lahkunu transport surnukuuri (24/7 tel 58 007 504)

Teostame hauaplatside renoveerimis- ja hooldustööd Haapsalus ning Läänemaal. Müüme hauakive ja -piirdematerjale. Hinnapakumine ja info: hingeviul@gmail.com / 58 503 340

VIIIMANE VEER

Haapsalu jõulupuu saab uued kaunistused

Järgmisel nädalal saab Haapsallu kuusk, mis ehitakse tänava uute jõulukaunistustega. 18 suurt ja helenavat kaunistust tellis Haapsalu veidi üle 3600 euro eest Adamlights ASist. „On Eestis valmistatud korralikud ja suured, et kestaks aastaid,” ütles Haapsalu aselinnapea Tõnu Parbus. Ta lisas, et need on tänava ainsad uued jõulukaunistused. „Sel aastal rohkem ei tule,”

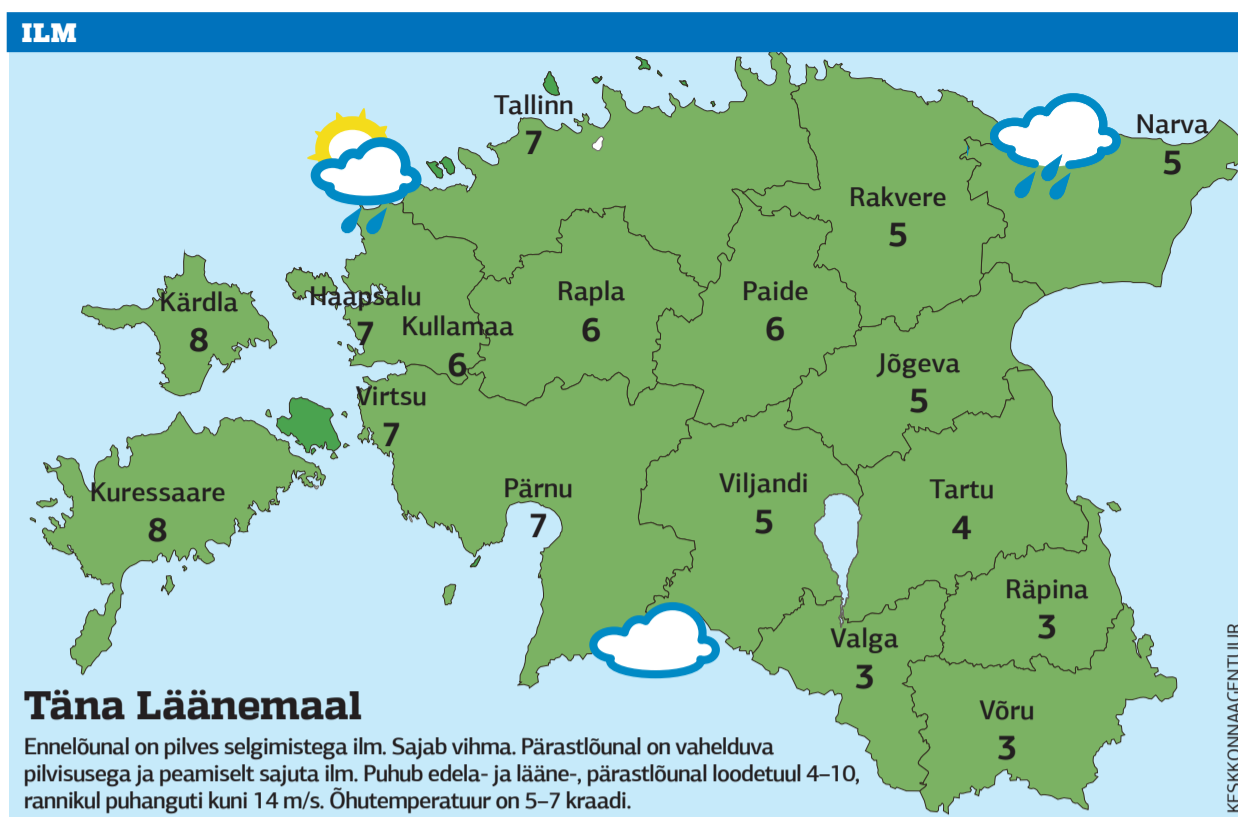

MALLE-LIISA RAIGLA

kinnitas ta. Kuusk on uute kaunistustega täisehtis 30. novembril, kui Lossiplatsil toimub traditsiooniline adventitule süütamine ja jõuluvanadele antakse üle jõulumaja võtmed. Linnavalitsus on lubanud ka talvist saanisõitu läbi lumiste linnatänavate. Parbuse sõnul on tegemist ratastega saaniga, mistõttu lume puudumine sõitu ei takista.

Jõulupuu saabub nagu eelmisel kahel aastal Martna lähedalt riigimetsast. Esmaspäeval otsustab Haapsalu Linnahooldus, millal jõulupuule järele minnakse. „Püütakse leida kõige tuulevaiksem päev,” ütles Parbus. Uuemõisa lossi ette jõudis kuusk kolmapäeval.

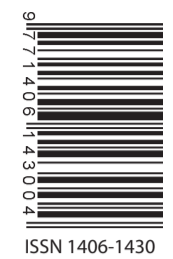
MALLE-LIISA RAIGLA

Täna Läänemaal

Ennelõunal on pilves selgimistega ilm. Sajab vihma. Pärastlõunal on vahelduva pilvisusega ja peamiselt sajuta ilm. Puhub edela- ja lääne-, pärastlõunal loodetuul 4–10, rannikul puhanguti kuni 14 m/s. Öhutemperatuur on 5–7 kraadi.

Reede	öö päev	Laupäev	5°...10°	Pühapäev	6°...8°	Esmaspäev	3°...7°
lääne-, loodetuul 5–10 (15) m/s	2°...8°	edelatuul 6–13 (20) m/s	5°...10°	edelatuul 7–13 (20) m/s	6°...8°	edelatuul 6–11 (16) m/s	3°...7°

ISSN 1406-1430

VAATA KA
WWW.LE.EE

15. NOVEMBER
KELL 19:30
Wiedemanni spordihoone

Pilet 3€
Õpilane 1€

HAAPSALU 745 HOLM UTILITAS
HEA OLLA LUMISTE ALAND MARVIC TRANSPORT Lääne Elu HERMAN
LÄÄNELA A.LeCoq HAAPSALU UKSETEHAS ARCO
Chef Lunden Terve K-Hoppe

Lääne Elu otsib ajakirjanikke.

Saada CV aadressile info@le.ee.
Lisaküsimuste korral helista telefonil 473 7222.

Veatu välja-nägemine

Progresseeruvad ja kontoritöö klaasid

-30%

Mitmevaatelistel prillidega on sujuv nägemine nii lähedale kui kaugele. Pakkumine kehtib Vision RXLab prilliklaasidele.

Karja 7, Haapsalu. Tel 473 4737
E-R 10–18, L 10–15, P suletud
www.normanoptika.ee

norman optika

KASTANI	METSA
Perehakklihasegu, Rakvere 300 g	5.64/kg 1.69 tavahind 2.29
Lastevorst, Rakvere 600 g	4.32/kg 2.59 tavahind 3.50
Kanaviiner, Maks ja Moorits 500 g	2.98/kg 1.49 tavahind 2.29
Vanillijäätis Premia, laktoosivaba 0,5 l	2.98/l 1.49 tavahind 3.99
Kodune kurk, Põltsamaa 680 g	2.63/kg 1.79 tavahind 2.99

Siin võiks olla sinu reklaam!

Tellimiseks võta ühendust reklaam@le.ee

REINPAUL

OSTAME KASVAVAT ja LADUSTATUD VÕSA

Raiume võsast puhtaks kraavid, tee- ja põlluääred, lepikud, haavikud jne.

Info tel 5593 3899, kaido@reinpaul.ee
www.reinpaul.ee

Kui soovid jõuda potentsiaalse kliendini, siis tutvusta oma tooteid või teenuseid Lääne Elu veebis sisuturundusartikliga!

Lääne Elu
online.le.ee

Küsi lisa aadressil reklaam@le.ee.